

آیا والدین مجاز به تنبیه فرزند هستند؟

تنبیه، شیوه‌ای در کاهش یا حذف رفتاری نامطلوب است که از سوی والدین یا مراقبان کودک اعمال می‌شود.

تنبیه، شیوه‌ای در کاهش یا حذف رفتاری نامطلوب است که از سوی والدین یا مراقبان کودک اعمال می‌شود. این شیوه معمولاً با خشونت همراه است که می‌توان آن را به مثابه شمشیری دولبه دانست که اعمال درست آن بالندگی و انجام نادرستش بزهکاری را در پی دارد. اما این شیوه چه ویژگی‌ها، مزایا و تبعاتی دارد.

سکانس اول

به گزارش فارس، امید و باران، در حیاط آپارتمان مشغول بازی با توپ هستند آنها دور تا دور حیاط می‌دوند و توپ را شوت می‌کنند. ناگهان توپ به شیشه در ورودی برخورد می‌کند و آن را می‌شکند. صدای شکستن شیشه والدین امید و باران را نگران می‌کند. آنها دوان دوان از پله پایین می‌آیند پدر و مادر امید با سرافکندگی به سوی پسر 5 ساله‌شان می‌روند. پدر امید یقه او را از پشت گرفته و با دست به پس سر او می‌زند امید می‌داند که تا لحظاتی دیگر باید شاهد کتک‌های پدرش باشد والدین باران اما او را نوازش می‌کنند و به او اطمینان می‌دهند که اتفاق مهمی نیفتاده است.

سکانس دوم

چشمان گریان امید و لرزشی که بر اندامش افتاده حکایت از این دارد که باز هم توسط والدینش به شدت تنبیه شده است. این اولین باری نیست که او را کتک می‌زنند و در اتاقش حبس می‌کنند. پنج ساعتی می‌شود که گرسنه و تشنه در اتاق تنها است. او خودش را خیس کرده و سوزش پاهایش آزارش می‌دهد. امید تناسب رفتار پدر و مادرش را با رفتاری که او داشته نمی‌داند، فقط این و پا و آن پا می‌کند و برای فائق آمدن بر اضطرابش ناخن‌هایش را می‌جود او حتی نمی‌داند تنبیه چیست و چند نوع دارد، اما همه آن را با تمام وجودش درک کرده است. وجودی که آثار ضرب و شتم بر آن پیداست و مصداق عینی کودک آزاری است.

تنبیه تداعی کننده خشونت در ذهن

اما تنبیه چیست؟ تنبیه در روانشناسی به هر نوع محرک بیزارکننده‌ای اطلاق می‌شود که در کاهش نیروی پاسخ مقارن با آن، اثر فوری اما موقتی داشته باشد. شنیدن واژه تنبیه، معمولاً خشونت جسمی والدین علیه کودک را در ذهن تداعی می‌کند. مهدی تهرانی دوست، رئیس انجمن روانپزشکی کودک درباره تنبیه می‌گوید: در مورد تنبیه کودکان معمولاً اولین چیزی که به ذهن خطور می‌کند، عمل منفی است که از سوی والدین یا مراقب کودک اعمال می‌شود.

وی هدف تنبیه را کم کردن رفتارهای نامطلوب بیان می‌کند که به عنوان وسیله‌ای برای جلوگیری از آن از سوی والدین یا مراقبان استفاده می‌شود. عصبانیت والدین در موقع تنبیه، واقعیتی است که عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران از آن پرده برمی‌دارد تا معلوم شود چرا امید 5 ساله قدرت دستان عزیزترین کسانش را موقع تنبیه بیشتر بر جسم خود احساس می‌کند.

وی با بیان این نکته می‌افزاید: اکثر مواقع تنبیه از روی عصبانیت اعمال می‌شود و جنبه پرخاشگرانه دارد معمولاً پدر و مادر از قبل پیش‌بینی برای رفتار کودک و واکنش خودشان نسبت به او ندارند برای همین وقتی رفتار نادرستی از کودک سر بزند او را به شدت تنبیه می‌کنند.

این تنبیه‌ها کنترل شده نیست زیرا واکنش هیجانی والدین یا مراقب می‌تواند موجب آسیب رساندن به کودک شود. چیزی که در مورد امید نیز رخ داده و او حالا از ناحیه گوش راستش ناشنواست.

امید از والدینش بیزار است مفهوم پدر و مادر برای ذهن کوچک او که نهایت دوست داشتن را با انگشتان دو دستش نشان می‌دهد دیگر به غول‌های وحشتناکی مبدل شده که دیدنش تداعی کننده خشونت است.

تنبیه و احساس طردشدگی و بیزاری نسبت به والدین

وی احساس طرد شدگی را نتیجه رفتار والدین امید نسبت به او می‌داند. رفتاری که تحقیر کلامی را نیز در پی دارد. تهرانی دوست در این باره می‌گوید: در تنبیه‌های فیزیکی الفاظ خاصی از سوی والدین به کودک گفته می‌شود که احساس طردشدگی

کودک و بیزاری نسبت به آنها را تشدید می‌کند. اما این پایان ماجرا نیست.

این فوق تخصص کودک و نوجوان که هر روز شاهد حضور امیدهای زیادی در بخش کودکان است، سرخوردگی هیجانی و در نهایت افسردگی را پیامد تنبیه خشونت‌آمیز علیه کودکان می‌داند.

وی مشاهده این رفتار والدین را توسط کودک منجر به شکل‌گیری مدلی در ذهن او می‌داند که بر اساس آن کودک را وادار به آزار کودکان دیگر به ویژه آنهایی که کم‌سن‌تر از او هستند، می‌کند. تهرانی دوست از مطالعاتی نام می‌برد که در آن این واقعیت اثبات شده است. وی می‌افزاید: مطالعات نشان داده است کودکانی که تنبیه فیزیکی می‌شوند، رفتارهای پرخاشگرانه بیشتری از خود نشان می‌دهند. عدم بازدارندگی نامطلوب، واقعیتی تلخ است که تنبیه بدنی را از اساس زیر سؤال می‌برد.

اگر والدینی که از این شیوه مطرود در مورد کودکانشان استفاده می‌کنند بدانند که شیوه تربیتی‌شان اثری معکوس دارد هرگز دست به چنین رفتاری نمی‌زنند. کودکان با تکرار رفتار نادرست والدین را کنترل می‌کنند.

تهرانی دوست، معاون درمان دانشگاه علوم پزشکی تهران با اشاره به اثر موقتی تنبیه در بازدارندگی رفتار نامطلوب تصریح می‌کند: تنبیه بدنی ممکن است به صورت موقتی، رفتار نامطلوب کودک را کاهش دهد ولی به دلیل احساس منفی حالت مقابله جویی که در او تشدید می‌کند، کودک را وادار به تکرار رفتار نامطلوب برای کنترل والدینش می‌کند.

این فوق تخصص روانپزشکی کودک و نوجوان پشیمانی و احساس گناه را نتیجه رفتار والدین نسبت به کودک عنوان می‌کند که با نوازش کودک همراه خواهد بود و موجب احساس دوگانگی در کودک می‌شود.

وی می‌گوید: والدین پس از اعمال خشونت نسبت به فرزند احساس پشیمانی و گناه می‌کنند که برای جبران آن کودک را نوازش می‌کنند رفتاری که کودک را دچار سردرگمی می‌کند. احساسی که امید آن را بارها تجربه کرده است. او نمی‌داند پدر و مادرش او را دوست دارند یا خیر.

امید تجربه زیادی ندارد اما اکنون احساس خشم و نفرت و محبت نسبت به والدین وجودش را پر کرده است. او پناهی جز والدینش ندارد او حتی موقع تنبیه والدینش دوست دارد تا در آغوش‌شان آرام گیرد آغوشی که در آن شرایط بحرانی سرد است و پذیرای او نیست.

البته تنبیه جنبه‌های مثبتی هم دارد و نمی‌توان آن را به کلی نفی کرد. تنبیه می‌تواند در شکل دادن رفتارهای کودک مؤثر باشد. تهرانی دوست درباره تنبیه‌های مؤثر در روانشناسی می‌گوید: در تنبیه‌های مؤثر، پدر و مادر از قبل با کودک قرار می‌گذارند تا در صورت انجام رفتاری نامطلوب امتیازی از او گرفته شود. مانند رفتاری که پدر و مادر باران در مورد رفتار نامطلوب او برای سلام ندادن به بزرگترها در مورد اعمال می‌کنند.

آنها می‌دانند که باران تماشای برنامه کودک را خیلی دوست دارد. برای همین تماشای کارتون را منوط به سلام دادن باران به بزرگترها کرده‌اند. از این پس باران برای تماشای برنامه‌های مورد علاقه‌اش باید رفتار سلام دادن به دیگران را در پیش بگیرد. او می‌داند که والدینش از موضع‌شان کوتاه نمی‌آیند، اما این تمهید خدش‌های در احساس باران نسبت به والدینش ایجاد نمی‌کند.

استفاده از رفتارهای غالب به عنوان تقویت برای رفتارهای مغلوب

مهرداد کاظم‌زاده عطوفی، دبیر انجمن علمی روانشناسی بالینی از این اصل به عنوان اصل پریماک یاد می‌کند.

وی می‌گوید: طبق اصل پریماک هر رفتاری که دارای فراوانی باشد می‌تواند به عنوان عامل تقویتی برای رفتاری به کار رود که دارای احتمال وقوع کمتری است.

وی می‌افزاید: مثلاً در مورد کودکی که تکالیفش را انجام نمی‌دهد اما بازی با رایانه را دوست دارد می‌توان این کار را منوط به انجام تکالیفش کرد.

آیا تنبیه و جریمه شرايطی دارد؟
تهرانی دوست جریمه را واجد شرايطی می‌داند که عدم عصبانیت، تناسب جریمه نسبت به رفتار نامطلوب و استمرار در نتیجه مهم‌ترین ویژگی‌های آن است.
وی می‌گوید: جریمه باید نسبت به رفتار نامطلوب اعمال شود نه کل شخصیت. چیزی که در تنبیهات فیزیکی دیده نمی‌شود و تمامیت شخصیت مورد اهانت قرار می‌گیرد.
این فوق تخصص روانپزشکی کودک و نوجوان با توضیح بیشتر درباره ویژگی‌های تنبیه ادامه می‌دهد: تنبیه باید متناسب با رفتار کودک باشد، در تنبیه‌هایی مدیریت شده این ویژگی وجود دارد، از طرفی تنبیه‌هایی که در روانشناسی استفاده می‌شود باید مستمر بوده تا اثر بازدارندگی داشته باشد.
وی خاطرنشان می‌کند: تنبیه فیزیکی جایی در تربیت رفتاری کودک ندارد ولی جریمه کردن با شرایط ویژه می‌تواند در حذف رفتارهای نامطلوب کودک مؤثر باشد. مطالعات نشان می‌دهد که تنبیه‌های فیزیکی در مورد پسران می‌تواند موجب رفتارهای بزهکارانه شود در حالی که در مورد دختران می‌توان به افسردگی و اضطراب به عنوان 2 پیامد نامطلوب اشاره کرد.

تنبیه آخرین وسیله تربیتی
مرجان فتحی، روانشناس شخصیت نیز با اشاره به اهداف تنبیه، این شیوه را آخرین وسیله تربیتی می‌داند.
وی می‌افزاید: والدین باید پس از استفاده از رفتارهایی مانند تشویق و تقویت منفی در نهایت به تنبیه متوسل شوند.
وی از مرحله‌بندی تنبیه و تناسب آن با رفتار نامطلوب کودک یاد می‌کند: تنبیه باید متناسب با سن و اشتباه کودک باشد و از طرفی موجب تخریب شخصیت او نشود. گاهی تنبیه عزت نفس کودک را پایین می‌آورد و در نهایت موجب کاهش اعتماد به نفس او می‌شود کودک باید بداند برای چه تنبیه می‌شود بر این اساس تنبیه با بدرفتاری کودک متفاوت است.

این روانشناس شخصیت یکی از دلایل تنبیه والدین نسبت به فرزندان را نتیجه جابه‌جایی خشمی می‌داند که با اعمال خشونت علیه فرزندان جابه‌جا می‌شود.
استفاده از الفاظ ناپسند موجب سردرگمی کودک می‌شود.

وی انواع تنبیه را کلامی و رفتاری برمی‌شمرد و استفاده والدین از الفاظی که گاهی کودک معنی آن را نمی‌داند را موجب سردرگمی کودک عنوان می‌کند: گاهی والدین از الفاظ ناپسندی استفاده می‌کنند که کودک حتی معنی آن را نمی‌داند یا متوجه تناسب آن رفتار نمی‌شود.
وی مهمترین منابع تنبیه کودکان را والدین می‌داند خویشاوندان، مراقبان، همسر دوم یکی از والدین و اولیای مدرسه دیگر اعمال‌کنندگان تنبیه هستند.
این متخصص بهداشت روان از تیپ شخصیتی آشفته به عنوان کسانی که از تنبیه برای آزار کودک استفاده می‌کنند یاد می‌کند.

وی می‌افزاید: افراد یا تیپ شخصیتی بهنجار کمتر به شخصیت کودک آسیب می‌زنند، اما تیپ شخصیتی آشفته به خاطر هر موضوع کوچک، کودک را مورد آزار قرار می‌دهد.

اختلالات هیجانی کودک، پیامد تنبیه نامناسب
وی پیامد عدم تناسب تنبیه با رفتار نامطلوب کودک را اختلالات هیجانی عنوان می‌کند. چیزی که حس همدلی و همدردی را در کودک از بین برده و او را تبدیل به موجودی بی‌رحم می‌کند که حس ترمیم در او کشته شده است.

خود پنداره منفی دیگر اثر سوء تنبیه نامتناسب یا رفتار نامطلوب است. فتحی در این باره می‌گوید: کودک در این هنگام فکر می‌کند که خوب نیست و این موضوع سازگاری او با محیط را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. افت تحصیلی و در نهایت افسردگی محصول عدم تناسب تنبیه با رفتار نامطلوب کودک است.

وی خاطرنشان می‌کند: اعمال خشونت علیه کودکان دیگر، پناه بردن به مواد مخدر و مشروبات الکلی عواقب تنبیه نادرست علیه کودکان است.

تنبیه به مثابه شمشیر دو لبه
تنبیه به مثابه شمشیر دو لبه‌ای می‌ماند که از سویی می‌تواند رفتار نامطلوب کودک از حذف کند و از سوی دیگر از او فردی بزهکار بسازد که زورگیری، تخریب اموال عمومی و مزاحمت نوامیس نمونه‌ای از آن باشد. شاید والدین امید نمی‌دانند که رفتار آنها می‌تواند مقصد نهایی امید را کانون اصلاح و تربیت کند.
جوانان امروز کودکان دیروزند. کودکانی که رفتار و کلام درست ما می‌تواند از آنها پروفیسور بسازد یا خدایی ناکرده تحقیرمان آنها را به خفاش شب تبدیل کند.